ЗАКЛЮЧЭННЕ
савета па абароне дысертацый Д 01.42.03 па дысертацыі Старасценка Таццяны Яўгеньеўны
«Дынаміка беларускага мастацкага тэксту ХХ стагоддзя: лексіка-граматычныя сродкі, камунікатыўныя мадэлі і іх узаемадзеянне»

1. Спецыяльнасць і галіна навукі, па якой прысуджаецца ступень. Дысертацыя Старасценка Таццяны Яўгеньеўны «Дынаміка беларускага мастацкага тэксту ХХ стагоддзя: лексіка-граматычныя сродкі, камунікатыўныя мадэлі і іх узаемадзенне» адпавядае спецыяльнасці 10.02.01 – беларуская мова, галіне навук – філалагічныя.

2. Навуковы ўклад саіскальніка ў распрацоўку навуковай праблемы з ацэнкай яго значнасці. Упершыню распрацавана і ўвасоблена канцэпцыя новага падыходу да разгляду камунікатыўнасці беларускага мастацкага тэксту, абгрунтаваны асаблівасці знешняй і ўнутранай дыялагізацыі паэтычнага і празаічнага дыскурсу. Вызначана семная арганізацыя звароткаў ва ўмовах паэтычнага кантэксту і рэпрэзентацыя слоўнікавых і кантэкстуальных сем у паэтычных ідыястылях; устаноўлены асацыятыўныя рады ключавых зваротка ў маналагічнага маўлення беларускага паэтычнага дыскурсу і іх роля ў арганізацыі тэкставай структуры і актуалізацыі чытацкага ўспрымання. Выяўлена сістэма бінарных канцэптаў і іх варыянтаў; ахарактарызаваны моўныя сродкі рэпрэзентацыі канцэптаў у залежнасці ад ідыястылю паэтаў і спецыфікі рэалізацыі ў сінтагматычным і парадыгматычным кантэксце. Прапанавана камунікатыўная арганізацыя імпліцытнага дыялогу аўктарыяльнага наратыву на ўзроўні камунікатыўных мадэлей; праведзена сістэматызацыя суб’ектаў камунікацыі дыегетычнага наратыву з выяўленнем іх рэферэнцыі ў залежнасці ад ідыястылю; разгледжана асаблівасць мадыфікацыі «я» ў дыялагічным па сутнасці маналогу. Сфарміравана тэарэтычная і практычная аснова новага напрамку камунікатыўнай стылістыкі мастацкага тэксту – дыялагічнай стылістыкі, якая вызначае перспектыўныя вектары асэнсавання асаблівасцей будовы мастацкага тэксту як дыялагічнага феномена.

3. Канкрэтныя навуковыя вынікі, за якія саіскальніку прысуджаецца вучоная ступень. Савет па абароне дысертацый Д 01.42.03 хадайнічае перад ВАК Рэспублікі Беларусь аб прысуджэнні Старасценка Таццяне Яўгеньеўне вучонай ступені доктара філалагічных навук па спецыяльнасці 10.02.01 – беларуская мова

за вызначэнне спецыфікі дыялагізацыі мастацкага тэксту як асобай формы камунікацыі на аснове імпліцытнага дыялогу паміж пісьменнікам і чытачом у паэзіі і паміж унутрытэкставымі суб’ектамі прозы не толькі як змене сэнсавых пазіцый розных пунктаў гледжання, а і ўзаемадзеянні супрацьлеглых пазіцый аднаго суб’екта; ідэнтыфікацыю перспектыўных кірункаў сучаснай стылістыкі (стылістыка тэксту, стылістыка дэкадзіравання, камунікатыўная стылістыка мастацкага тэксту, дыялагічная стылістыка мастацкага тэксту) на аснове дыскурс-падыходу;

за распрацоўку дыялагічнага падыходу камунікатыўнай стылістыкі мастацкага тэксту «ад тэксту да чытача» («ад стымулу да рэакцыі») на аснове супастаўлення тэкставых асацыятаў зваротка ў розных часавых перыядаў; абгрунтаванне дынамікі знешняга дыялогу праз выяўленне слоўнікавых і патэнцыяльных сем зваротка як ядра асацыятыўна-сэнсавага поля ў залежнасці ад ідыястылю паэта і ўплыву экстралінгвістычных фактараў; стварэнне аўтарскай методыкі фарміравання тэкставых асацыятыўных радоў на аснове падыходу «ад тэксту да чытача»;

за выяўленне і тыпалагізацыю бінарных канцэптаў у дыялагічным падыходзе камунікатыўнай стылістыкі «ад чытача да тэксту» («ад рэакцыі да стымулу») на аснове паралелізму паэтычнай структуры з адносінамі супастаўлення і супрацьпастаўлення ў творах беларускіх паэтаў розных часавых перыядаў; выпрацоўку прыёмаў інтэрпрэтацыі мастацкага тэксту на аснове кантрасту, эфекту падманутага чакання і з улікам уплыву граматычнага ўзроўню на семантычны; вызначэнне ролі парадыгматычнага кантэксту ў фарміраванні тэкставых асацыятаў канцэптаў на аснове падыходу «ад чытача да тэксту»;

за сістэматызацыю камунікатыўных мадэлей, якія рэпрэзентуюцца ў беларускім аўктарыяльным і дыегетычным наратыве ХХ ст. на аснове маналагічнага маўлення: «наратар – персанаж», «персанаж – персанаж», «аўтар – персанаж», «аўтар – наратар», “я – я”, “я – мы”, “я – ты (вы)”, “я – я”, “я – ён”; распрацоўку методыкі дыскурс-аналізу мадэлі аўктарыяльнага наратыву «персанаж – персанаж» з вектарным напрамкам ад мінулага да цяперашняга на аснове макрапрапазіцый; вызначэнне эксплікацыйнага плана інварыянтных мадэлей «аўтар – чытач» і «наратар – чытач» з выхадам на знешнюю дыялагізацыю;

за ўкараненне сістэмы прыёмаў стылістычнага аналізу ўзаемадзеяння ўнутрытэкставых камунікантаў мастацкага наратыву праз модусы ўспрымання, разважання, успаміну, змешаны (аўктарыяльны і дыегетычны) аповед, дзённікавую і эпісталярную формы; абгрунтаванне эфектаў супастаўлення і супрацьпастаўлення розных пунктаў гледжання празаічнага наратыву; выяўленне моўнай эксплікацыі супастаўленасці і супрацьпастаўленасці ў кожнай камунікатыўнай мадэлі аўктарыяльнага і дыегетычнага наратыву з улікам тыпаў адносін паміж моўнымі адзінкамі;

за вызначэнне рэпрэзентацыі камунікатыўных мадэлей аўктарыяльнага наратыву на аснове моўных і кампазіцыйных прыёмаў суб’ектывацыі, цытавання, устаўных канструкцый суб’ектыўнай мадальнасці, няпоўных займеннікаў як другасных эгацэнтрыкаў, прыёму нестандартнага ўспрымання, ацэначных формаў, трапеічных сродкаў, дыстантна размешчаных макрапрапазіцый з парадыгматычнай кагезіяй; устанаўленне эксплікантаў мадыфікацыі моўцы мадэлі «я – я» дыегетычнага наратыву.

4. Рэкамендацыі па выкарыстанні вынікаў даследавання. Матэрыялы даследавання могуць быць выкарыстаны для далейшага вывучэння праблем стылістыкі беларускай мовы, філалагічнага аналізу мастацкага тэксту, лінгвістычнага аналізу тэксту, псіхалінгвістыкі, кагнітыўнай лінгвістыкі, тэксталогіі, дыскурс-аналізу, літаратуразнаўства, тэорыі рэгулятыўнасці, тэкставых асацыятаў, сэнсавага разгортвання, ролі граматычных сродкаў мовы ў стварэнні камунікатыўнасці; у адукацыйным працэсе вышэйшай школы пры выкладанні стылістыкі беларускай мовы, сучаснай беларускай літаратурнай мовы, культуры маўлення, гісторыі беларускай літаратуры, тэорыі літаратуры; пры выкананні курсавых, дыпломных, магістарскіх работ і кваліфікацыйных даследаванняў і напісанні тэарэтычных і практычных дапаможнікаў па стылістыцы беларускай мовы і сумежных з ёй літаратуразнаўчых дысцыплінах, сучаснай беларускай літаратурнай мове, філалагічным аналізе тэксту.

Старшыня савета
па абароне дысертацый Д 01.42.03 — В. П. Русак

Вучоны сакратар савета
па абароне дысертацый Д 01.42.03 — Н. В. Паляшчук
20.02.2024